

En vitbok om:

Kommunernas detaljhandelsmarknader

- uppgång och fall?

Özge Öner, PhD

Institutet för Näringslivsforskning & Handelshögskolan i Jönköping

Johan Klaesson, Professor

Institutet för Näringslivsforskning & Handelshögskolan i Jönköping

Olga Pugatšova, PhD Candidate

Södertörn University & Institutet för Näringslivsforskning

Denna vitbok är en del av ett forskningsprojekt finansierat av Handelsrådet:

Shopping for Change: The role of retail for urban and rural development in Sweden

För mer information kontakta: ozge.oner@ju.se

Lokala detaljhandelsmarknader

i ett nötskal

Traditionellt sett kan detaljhandeln definieras som försäljningen av varor från handlare till konsument, där kvantiteterna i regel är små och avsedda för konsumtion, snarare än vidareförsäljning. Den fysiska butiken i sin tur definieras, i lekmannatermer, som den plats där det fysiska mötet mellan handlare och konsument äger rum. Detaljhandelns betydelse som en ekonomisk aktivitet sträcker sig idag bortom dess traditionella funktion. I en alltmer serviceinriktad ekonomi har detaljhandeln och närbesläktade sektorer kommit att spela en allt större roll som arbetsgivare. Detaljhandeln skapar sysselsättning både som huvudsaklig och långsiktig arbetsgivare men även genom att ofta ge ett första jobb och ett inlägg i arbetslivet för unga och invandrare som har en svag anknytning till arbetsmarknaden.

Runt mitten av 1800-talet var 0,5 procent av den svenska befolkningen sysselsatt inom detaljhandeln, en andel som växte linjärt fram till den senare delen av 1900-talet när den svenska detaljhandeln genomgick en explosionsartad expansion¹. Idag utgör detaljhandeln 11 procent av Sveriges BNP och sysselsätter uppemot 20 procent av befolkningen. Denna utveckling har dock inte varit unik för Sverige. Detaljhandeln i hela Europa har genomgått en liknande expansion. Den svenska detaljhandeln har emellertid visat sig vara mer flexibel än en del av de övriga europeiska motsvarande marknaderna och Sverige var ett av de länder vars detaljhandel klarade sig relativt intakt genom krisen 2008-2010².

Tillväxten på den svenska detaljhandelsmarknaden har varit stark, men den har varit ojämnt geografiskt fördelad. Ekonomisk aktivitet i allmänhet och detaljhandel i synnerhet är i långt ifrån slumpmässigt spridd över landet. *Läge, läge* och åter *läge* är därför det eviga mantrat för alla handlare³.

Historiskt sett har städernas mest framträdande funktion varit att erbjuda arenor för handel. I antikens Grekland var *Agoran* den plats där handelsmän samlades för att nå ut till störst grupp köpare och i åttahundratalets Skandinavien växte städer som Birka fram. Dessa städer kom under en lång tid att utgöra marknadsplatser för utbyte av en mängd varor från stora delar av världen. Ofta finns det emellertid skillnader mellan städernas specialisering. Det finns många gånger en stor variation i handelns djup och bredd mellan städer. Djupet, det vill säga specialiseringen, avgör stadens funktion i ett system av städer, medan bredden ofta beror på stadens storlek.

I denna vitbok kartläggs de förändringar som ägt rum i detaljhandeln i svenska kommuner mellan åren 2003 och 2015. Målet är att ge en inledande översikt av variationen i detaljhandelns utveckling på olika lokala marknader, samt att åskådliggöra detta med kartor. Denna är den första i en serie av vitböcker kopplade till projektet *Shopping for Change The role of retail for urban and rural development in Sweden*, finansierat av Handelsrådet. I nästa vitbok undersöks variation mellan olika delsektorer inom detaljhandeln.

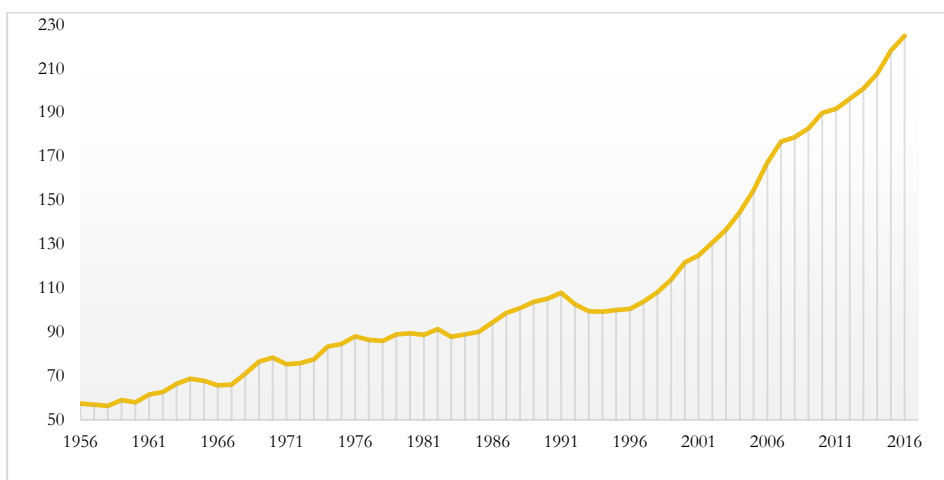
¹ Kärholm and Nylund, 2011

² http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Retail_trade_volume_index_overview

³ Fox et al., 2007.

Varför är detaljhandel viktig?

Detaljhandeln har en stor betydelse för den svenska ekonomin utifrån en rad olika perspektiv. Sett till ekonomin i stort utgör denna sektor 11 procent av BNP, vilket i 2015 års penningvärde motsvarade 403 miljarder SEK. Siffror från Statistiska Centralbyrån visar att en tredjedel av svensk konsumtion härrör från handelssektorn. Vidare är 1 av 7 nystartade företag i Sverige aktiva inom detaljhandeln, och av samtliga företag är 10 procent verksamma inom detalj- eller partihandeln (Svensk Handel, 2015)⁴. Jämfört med andra europeiska länder ligger Sveriges detaljhandel i topp vad gäller produktivitet och försäljning per invånare (European Shopping Centre Trust, 2012)⁵, och sett till total försäljning har den svenska detaljhandeln vuxit oavbrutet sedan 1996 (se Figur 1).

Figur 1 – Detaljhandelns försäljning i Sverige, 1956-2016, Källa: SCB, i miljarder.

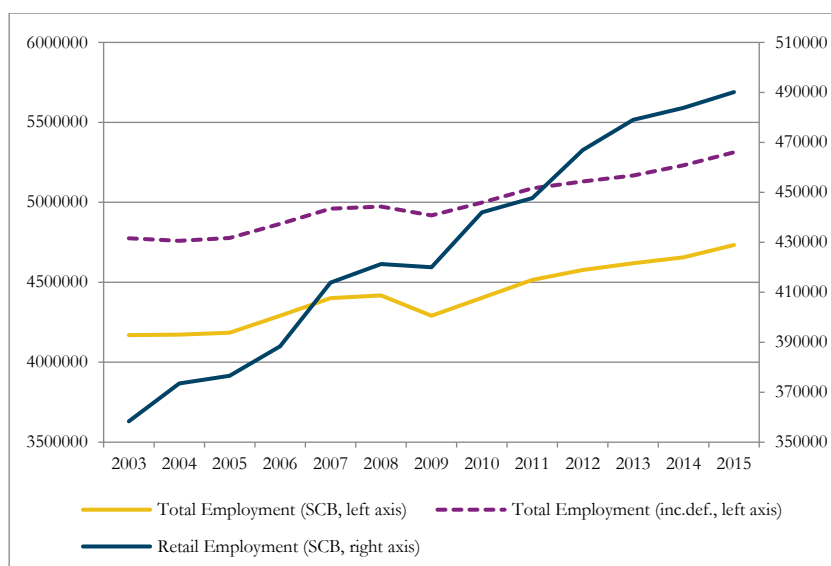
Detaljhandeln spelar en stor roll som arbetsgivare och uppemot en halv miljon svenskar, motsvarande en åttondel av svensk arbetskraft, är anställda inom handeln (Svensk Handel, 2015). Detaljhandeln spelar dessutom en framträdande roll som arbetsgivare för nyanlända och unga. 56 procent i åldrarna 16 - 34 år är sysselsatta inom sektorn, en siffra som ökat under de senaste åren (Handelsrådet, 2016)⁶. Med undantag av turismsektorn, arbetar nästan tre gånger så många ungdomar (19-25 år) inom detaljhandeln jämfört med vilken som helst av de övriga sektorerna i Sverige. Vidare är detaljhandeln en viktig arbetsgivare för invandrare då flexibla arbetstider, utbildning på arbetsplatsen och rörligheten mellan företagen i branschen minskar många friktioner på arbetsmarknaden. Detaljhandeln kan därmed anses vara en av ett fåtal sektorer som kan spela en avgörande roll för att lösa de växande problemen med ungdomsarbetslösheten och integrationen av invandrare och nyanlända (Svensk Handel, 2015; Handelsrådet, 2015)⁷. I Figur 2, nedan, visas utvecklingen i sysselsättning inom detaljhandeln i relation till utvecklingen totalt, mellan åren 2003 och 2015.

⁴ <http://www.svenskhandel.se/aktuellt-och-opinion/vara-fragor/handelns-betydelse-i-sverige/>

⁵ https://www.deutsche-euroshop.de/media/public/db/media/1/2011/12/199/201305_esct_key_european_retail_data.pdf

⁶ <http://handelsradet.se/wp-content/uploads/2016/12/Handeln-i-Sverige-Snabbfakta-2016.pdf>

⁷ <http://handelsradet.se/wp-content/uploads/2015/09/Handelns-betydelse-roll-och-funktion-i-samhallet-oppn-kategori.pdf>

Figur 2 – Total sysselsättning och sysselsättning inom detaljhandeln i Sverige 2003-2015, Källa: SCB, graf: författaren.

Detaljhandel kan även ha en stor betydelse för hur attraktiv en ort är. Ett brett handelsutbud är viktigt för att en stad ska vara attraktiv som bostadsort och som destination för besökare och turister. De sistnämnda spenderar över 73,7 miljarder SEK årligen på shopping i Sverige, en siffra som motsvarar 27 procent av den totala omsättningen inom turistnäringen. Även efter att hänsyn tagits till marknadsstorlek har man funnit att en Orts attraktivitet, mätt i huspriser, korrelerar med förekomsten av shoppingmöjligheter (Öner, 2017).

Handeln i de svenska kommunerna

Tabell 1 – Antal svenska kommuner med ökning/minskning i (i) befolkning, (ii) sysselsättning, och (iii) antal handelsetableringar, 2003-2015, Datakälla: SCB.

	Population				Employment					Retail Establishments
	Total	Male	Female	Immigrant	Total	Male	Female	Immigrant	Retail	
Increase	172	189	156	287	200	210	194	284	252	278
Decrease	116	99	132	1	88	78	94	4	35	8
No Change	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2

Tabell 1 visar förändringar, generellt, i befolkning och sysselsättning samt förändringar i antal etableringar inom handeln i 288 svenska⁸ kommuner under perioden 2003-2015⁹.

Generellt sett har 116 av de 288 kommunerna upplevt ett tapp i befolkning under denna period. De utmaningar denna minskning innebär för mindre och glesbygdskommuner har även blivit föremål för en växande diskussion kring problematiken med en ökad urbanisering. Indelat efter

⁸ För att bevara en obruten tidserie är Knivsta adderat till Uppsala från och med 2003 då förändringen i kommunindelning ägde rum.

⁹ Siffrorna är aggregerade på kommunnivå, baserat på mikrodata från SCB. Åren i fråga är valda utifrån förändringar i SNI-koder och datatillgänglighet.

kön har 99 av kommunerna sett en minskning i antal män medan hela 132 kommuner upplevt en minskning i antal kvinnor. Detta visar på en betydande diskrepans i den demografiska sammansättningen.

Ett liknande mönster framträder för sysselsättning. 88 kommuner har minskat i total sysselsättning och, vid indelning efter kön, 78 kommuner har minskat i antalet anställda män och 94 kommuner har minskat i antalet anställda kvinnor. Värt att notera är dock att endast 4 kommuner (mindre än två procent) har minskat i antalet anställda invandrare, något som kan härledas till det ökade antalet flyktingar i många svenska kommuner. Dessa siffror är inte förvånande när man ser till den pågående debatten kring inflyttningen till större städer, främst bland unga. Samtidigt som färre än hälften av kommunerna har sett en minskning i befolkning och sysselsättning har resterande upplevt en ökning.

Sett till förändring i detaljhandelssektorn är det ett betydande antal av kommunerna som i absoluta tal varken upplevt ett tapp eller en ökning i sysselsättning eller antalet etableringar. Totalt sett har endast 35 av kommunerna upplevt en minskning i sysselsättning och endast 8 kommuner har sett en minskning i antalet etableringar. Mot bakgrund av de demografiska förändringarna har detaljhandeln klarat sig bra i flertalet kommuner under den studerade perioden. Det bör poängteras att dessa siffror visar nettoförändringen och inte den aggregerade förändringen över tid, det vill säga att vi visar skillnaden mellan 2015 och 2003. Konkurer och nedläggningar är vanligt förekommande i detaljhandelssektorn, men på det stora hela tycks utvecklingen ha varit positiv.

I tabellerna nedan följer rangordningar av svenska kommuner baserat på utvecklingen vad gäller sysselsättning och handelsetableringar. I dessa rankingslistor benämns kommuner som *Urban* (stad) eller *Rural* (landsbygd), en indelning som bestäms av befolkningstätheten det vill säga population per kvadratkilometer. En lokaliseringkvot för turism räknas fram för att belysa den ekonomiska basen och används för att identifiera kommuner vilka har en relativt hög grad av sysselsättning inom besöksnäringen¹⁰, i förhållande till dess förväntade nivå, givet lokal och nationell sysselsättning. Dessa kommuner markeras med *Tourism* (turism). Vidare markeras kommuner som angränsar till grannländer som *Border* (gräns) då gränshandeln spelar en betydande roll för tillväxt i lokal detaljhandel.

I Tabell 2 redovisas de 20 högst presterande kommunerna mätt i procentuell tillväxt i sysselsättning och etableringar inom detaljhandeln. Störst tillväxt har ägt rum i Eda, Haparanda, Leksand, Partille och Lomma. Flertalet av kommunerna i tabellen är *turistkommuner* som exempelvis Sigtuna och Nynäshamn. Endast fyra, Eda, Haparanda, Strömstad och Årjäng är *gränskommuner*. De kommuner som haft högst procentuell tillväxt under perioden är både stads- och landsbygdskommuner. Sett till ökning i antal handelsetableringar har Gnesta, Ekerö, Eda, Sjöbo och Nynäshamn vuxit mest. Dessa kommuner är till övervägande del turistkommuner, sett till graden av sysselsättning inom besöksnäring. Återigen finns både stads- och landsbygdskommuner representerade. Endast tre av kommunerna, Eda, Jokkmokk och Strömstad är gränskommuner. Generellt kan sägas att kommunerna i Tabell 2, med undantag av Malmö, inte är de största i Sverige. Vidare kan nämnas att ett flertal av kommunerna endast finns med i en av tabellerna, vilket betyder att vissa kommuner har vuxit mer i sysselsättning än de gjort i antal etableringar, och tvärtom.

¹⁰Antal sysselsatta i hotellbranschen används som skattning av turistsektorn. Detta mått gör det möjligt att jämföra kommuner sinsemellan.

Tabell 2 – Rankning av svenska kommuner, efter (i) tillväxt i detaljhandelssysselsättning samt (ii) tillväxt i antal detaljhandelsetableringar (topp 20, fallande ordning).

Rank	Municipality	Growth in Retail Employment	Change in Retail Employment	Urban/Rural	Tourism Municipality	Border Municipality	Rank	Municipality	Growth in # of Retail Stores	Change in # of Retail Stores	Urban/Rural	Tourism Municipality	Border Municipality
1	Eda	1.52	625	Rural	Tourism	Border	1	Gnesta	1.06	76	Urban	Tourism	
2	Haparanda	1.46	382	Rural		Border	2	Ekerö	1.03	152	Urban		
3	Leksand	1.31	993	Rural	Tourism		3	Eda	.86	65	Rural	Tourism	Border
4	Partille	1.25	969	Urban			4	Sjöbo	.82	84	Rural		
5	Lomma	1	331	Urban			5	Nynäshamn	.81	116	Rural	Tourism	
6	Lessebo	.99	193	Rural	Tourism		6.5	Värmdö	.8	214	Urban	Tourism	
7	Salem	.91	143	Urban			6.5	Nacka	.8	520	Urban	Tourism	
8	Lekeberg	.82	68	Urban	Tourism		8	Lomma	.78	83	Urban		
9.5	Sundbyberg	.81	951	Urban			9	Jokkmokk	.77	36	Rural	Tourism	Border
9.5	Vellinge	.81	588	Urban	Tourism		10	Vaxholm	.76	61	Urban	Tourism	
11	Strömstad	.77	1058	Rural	Tourism	Border	11	Höör	.75	85	Urban	Tourism	
12.5	Gnesta	.74	165	Urban	Tourism		12.5	Orust	.74	72	Rural	Tourism	
12.5	Värmdö	.74	826	Urban	Tourism		12.5	Solna	.74	424	Urban		
14.5	Nynäshamn	.73	350	Rural	Tourism		14.5	Häbo	.72	78	Urban	Tourism	
14.5	Sigtuna	.73	1470	Urban	Tourism		14.5	Strömstad	.72	136	Rural	Tourism	Border
16	Vingåker	.69	134	Rural	Tourism		16	Österåker	.71	163	Urban		
17.5	Årjäng	.68	282	Rural	Tourism	Border	17	Lekeberg	.7	23	Urban	Tourism	
17.5	Ekerö	.68	349	Urban			18.5	Malmö	.68	1872	Urban		
19	Grums	.67	105	Rural			18.5	Ragunda	.68	25	Rural	Tourism	
20	Malmö	.66	8120	Urban			20	Täby	.67	295	Urban		

Tabell 3 – Rankning av svenska kommuner, efter (i) tillväxt i detaljhandelssysselsättning samt (ii) tillväxt i antal detaljhandelsetableringar (20 i botten, stigande ordning).

Rank	Municipality	Growth in Retail Employment	Change in Retail Employment	Urban/Rural	Tourism Municipality	Border Municipality	Rank	Municipality	Growth in # of Retail Stores	Change in # of Retail Stores	Urban/Rural	Tourism Municipality	Border Municipality
288	Malå	-.22	-28	Rural			288	Överkalix	-.13	-4	Rural	Tourism	
287	Överkalix	-.2	-23	Rural	Tourism		287	Perstorp	-.09	-5	Rural		
286	Bjurholm	-.19	-11	Rural			286	Bräcke	-.08	-4	Rural	Tourism	
284.5	Bräcke	-.15	-26	Rural	Tourism		285	Ockelbo	-.06	-3	Rural		
284.5	Malung	-.15	-131	Rural	Tourism	Border	284	Bjurholm	-.05	-1	Rural		
283	Norsjö	-.12	-16	Rural	Tourism		283	Uppvidinge	-.04	-3	Rural		
281.5	Sunne	-.11	-82	Rural	Tourism		281.5	Gislaved	-.01	-3	Rural		
281.5	Filipstad	-.11	-35	Rural	Tourism		281.5	Hultsfred	-.01	-1	Rural	Tourism	
280	Skinnskatteberg	-.1	-10	Rural	Tourism		279.5	Sävsjö	0	0	Rural		
278.5	Smedjebacken	-.09	-21	Rural			279.5	Hällefors	0	0	Rural	Tourism	
278.5	Gagnef	-.09	-17	Rural			278	Hammarö	.01	1	Urban		
276.5	Hultsfred	-.07	-27	Rural	Tourism		277	Ludvika	.02	5	Rural		
276.5	Boxholm	-.07	-5	Rural			275	Skara	.03	4	Rural	Tourism	
274.5	Sävsjö	-.06	-17	Rural			275	Norsjö	.03	1	Rural	Tourism	
274.5	Hagfors	-.06	-20	Rural			275	Hofors	.03	2	Rural		
272.5	Hällefors	-.05	-17	Rural	Tourism		272.5	Oxelösund	.04	3	Urban		
272.5	Älvkarleby	-.05	-11	Urban	Tourism		272.5	Surahammar	.04	2	Rural		
270	Sorsele	-.04	-4	Rural	Tourism	Border	271	Säffle	.05	7	Rural		
270	Finspång	-.04	-21	Rural			270	Vimmerby	.06	9	Rural	Tourism	
270	Hjo	-.04	-10	Rural			267	Filipstad	.07	6	Rural	Tourism	

Tabell 3 listar de 20 kommuner som uppvisat störst minskning vad gäller sysselsättning inom detaljhandeln och antal etableringar. Malå, Överkalix, Bjurholm, Bräcke och Malung har alla minskat med över 15 procent i sysselsättning inom detaljhandeln. Som väntat är samtliga utom en (Älvkarleby) landsbygdskommuner. När dessa kommuner delas in efter huruvida de, givet sin storlek, kan anses vara specialiserade inom turism eller ej framträder ett intressant mönster: 11 av dessa 20 kommuner har en koncentration av sysselsättning inom turism som överstiger 1, vilket betyder att de relativt sett är specialiserade på turism. Detta visar att turism och detaljhandel inte alltid utvecklas parallellt. Två av kommunerna, Malung och Sorsele, är gränskommuner. När det gäller minskningen i antal handelsetableringar är det Överkalix, Perstorp, Bräcke, Ockelbo och Bjurholm som tar täten. Återigen kan man se att i princip alla kommuner i listan, undantaget Oxelösund, är glesbygdskommuner. Vidare kan tilläggas att ingen av kommunerna, som upplevt en minskning, är en gränskommun.

Tabell 4 och 5 listar kommunerna med högst respektive lägst tillväxt i sysselsättning och antal etableringar inom detaljhandelssektorn, som andel av respektive kommuns totala ekonomi. Dessa siffror skiljer sig från tidigare i det att hänsyn nu tagits till hur kommunen generellt presterar i sysselsättning och etableringar på den lokala marknaden. Bland kommunerna i toppen finner vi Lessebo, Haparanda, Eda, Leksand, och Partille. Intressant nog är dessa fem, likt majoriteten av övriga kommuner på listan, landsbygdskommuner. Tillväxten i sysselsättningen i relativa termer i kommuner såsom Haparanda och Eda kan länkas till det faktum att de är gränskommuner. Majoriteten av kommunerna är turistkommuner, det vill säga kommuner som har en relativt hög koncentration av sysselsättning inom besöksnäringen. Vad avser ökningen i antalet detaljhandelsetableringar, relativt det totala antalet etableringar, återfinns kommuner som Gnesta, Ekerö, Håbo och Sjöbo i högst upp på listan. Tätorts- och glesbygdskommuner förekommer i ungefär lika stor utsträckning. Anmärkningsvärt är dock att även här är nära hälften av kommunerna turistkommuner. Vidare kan nämnas att den enda gränskommunen som finns på listan är Strömstad.

Tabell 5 visar den relativa minskningen i detaljhandelssysselsättning och etableringar i svenska kommuner. Överkalix, Malung, Bjurholm, Sunne och Malå är kommuner där sysselsättningen minskat med runt 20 procent. Endast två av dessa är gränskommuner, det vill säga Malung och Arjeplog. Sett till den relativa nedgången i antalet handelsetableringar är alla berörda kommuner utom två landsbygdskommuner och ingen är gränskommun. Noteras bör är att endast åtta av kommunerna har upplevt en nedgång i antalet handelsetableringar.

Tabell 4 – Rankning av svenska kommuner, efter (i) tillväxt i detaljhandelssysselsättning samt (ii) tillväxt i antal detaljhandelsetableringar (topp 20).

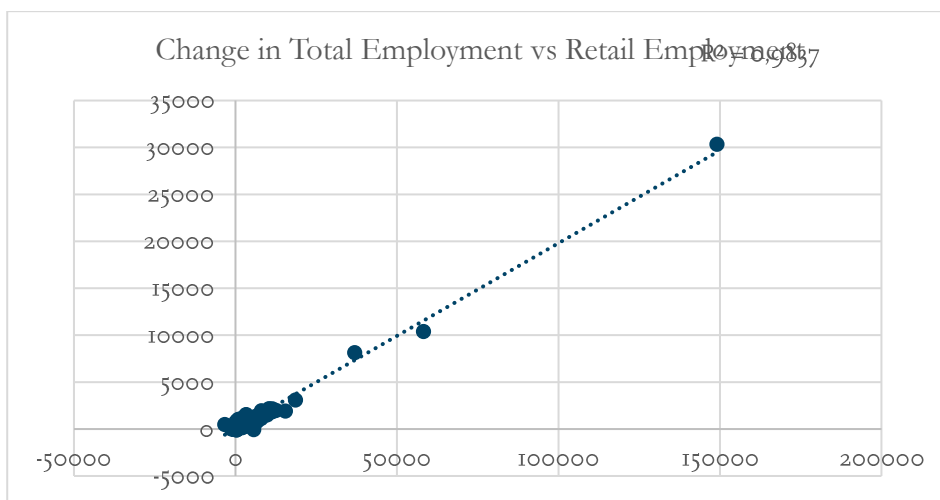
Rank	Municipality	Growth in Retail Employment Share	Change in Retail Employment Share	Urban/Rural	Tourism Municipality	Border Municipality	Rank	Municipality	Growth in Share of Retail Stores	Change in Share of Retail Stores	Urban/Rural	Tourism Municipality	Border Municipality
1	Lessebo	1.39	.09	Rural	Tourism		1	Gnesta	.51	.06	Urban	Tourism	
2	Haparanda	1.15	.1	Rural		Border	2	Ekerö	.36	.04	Urban		
3	Eda	1.07	.14	Rural	Tourism	Border	3	Håbo	.33	.04	Urban	Tourism	
4	Leksand	1.04	.13	Rural	Tourism		4	Nynäshamn	.31	.04	Rural	Tourism	
5	Partille	.82	.07	Urban			5.5	Sjöbo	.3	.03	Rural		
6.5	Vingåker	.75	.04	Rural	Tourism		5.5	Täby	.3	.04	Urban		
6.5	Grums	.75	.03	Rural			7.5	Upplands Väsby	.28	.03	Urban	Tourism	
8	Götene	.74	.03	Rural	Tourism		7.5	Åsele	.28	.03	Rural		
9	Nynäshamn	.73	.05	Rural	Tourism		9	Lomma	.27	.03	Urban		
10	Skara	.66	.06	Rural	Tourism		10.5	Herrljunga	.26	.03	Rural		
11	Gnesta	.6	.05	Urban	Tourism		10.5	Högsby	.26	.03	Rural		
12	Upplands Väsby	.58	.05	Urban	Tourism		12	Solna	.24	.04	Urban		
13	Vara	.56	.03	Rural	Tourism		14	Lekeberg	.23	.02	Urban	Tourism	
14.5	Laxå	.55	.03	Rural			14	Höör	.23	.03	Urban	Tourism	
14.5	Jokkmokk	.55	.03	Rural	Tourism	Border	14	Tomelilla	.23	.03	Rural	Tourism	
16	Sigtuna	.53	.04	Urban	Tourism		16.5	Malmö	.22	.04	Urban		
17	Kungsör	.51	.02	Rural			16.5	Ragunda	.22	.02	Rural	Tourism	
18.5	Tanum	.5	.05	Rural	Tourism	Border	18.5	Partille	.21	.03	Urban		
18.5	Lomma	.5	.04	Urban			18.5	Strömstad	.21	.05	Rural	Tourism	Border
20	Ärjäng	.49	.05	Rural	Tourism	Border	20	Degerfors	.2	.03	Rural		

Tabell 5 – Rankning av svenska kommuner, efter (i) tillväxt i detaljhandelssysselsättning samt (ii) tillväxt i antal detaljhandelsetableringar (20 i botten, stigande ordning).

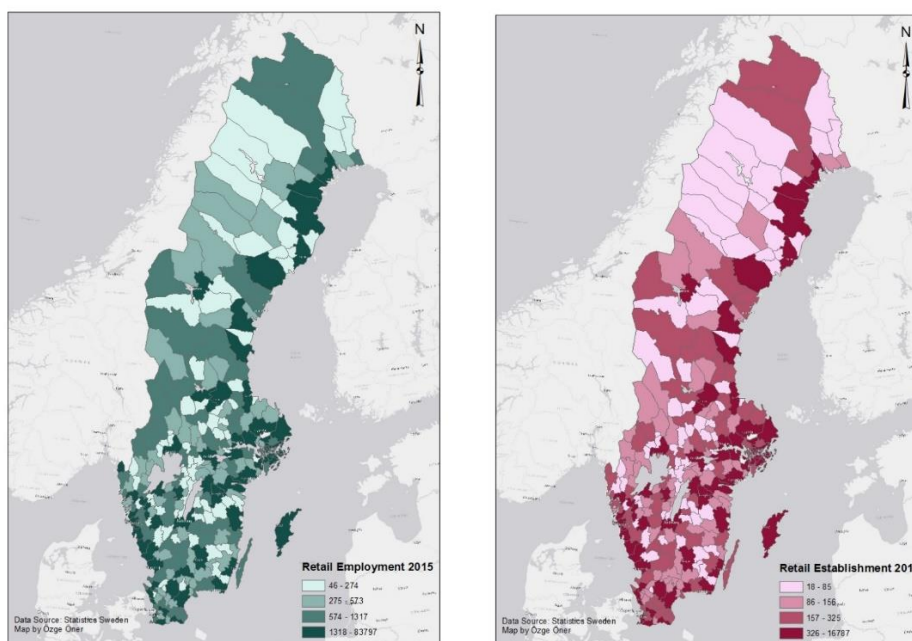
<i>Rank</i>	<i>Municipality</i>	<i>Growth in Retail Employment Share</i>	<i>Change in Retail Employment Share</i>	<i>Urban/Rural</i>	<i>Tourism Municipality</i>	<i>Border Municipality</i>	<i>Rank</i>	<i>Municipality</i>	<i>Growth in Share of Retail Stores</i>	<i>Change in Share of Retail Stores</i>	<i>Urban/Rural</i>	<i>Tourism Municipality</i>	<i>Border Municipality</i>
288	Överkalix	-.21	-.02	Rural	Tourism		288	Överkalix	-.13	-4	Rural	Tourism	
287	Malung	-.2	-.03	Rural	Tourism	Border	287	Perstorp	-.09	-5	Rural		
285	Bjurholm	-.18	-.01	Rural			286	Bräcke	-.08	-4	Rural	Tourism	
285	Sunne	-.18	-.02	Rural	Tourism		285	Ockelbo	-.06	-3	Rural		
285	Malå	-.18	-.01	Rural			284	Bjurholm	-.05	-1	Rural		
283	Sävsjö	-.17	-.01	Rural			283	Uppvidinge	-.04	-3	Rural		
281.5	Mölndal	-.16	-.01	Urban			281.5	Gislaved	-.01	-3	Rural		
281.5	Gagnef	-.16	-.01	Rural			281.5	Hultsfred	-.01	-1	Rural	Tourism	
279.5	Essunga	-.13	-.01	Rural			279.5	Hällefors	0	0	Rural	Tourism	
279.5	Botkyrka	-.13	-.02	Urban			279.5	Sävsjö	0	0	Rural		
277.5	Säter	-.12	-.01	Urban			278	Hammarö	.01	1	Urban		
277.5	Norsjö	-.12	-.01	Rural	Tourism		277	Ludvika	.02	5	Rural		
273.5	Bräcke	-.1	-.01	Rural	Tourism		275	Skara	.03	4	Rural	Tourism	
273.5	Finspång	-.1	-.01	Rural			275	Norsjö	.03	1	Rural	Tourism	
273.5	Vindeln	-.1	-.01	Rural			275	Hofors	.03	2	Rural		
273.5	Aneby	-.1	-.01	Rural			272.5	Oxelösund	.04	3	Urban		
273.5	Bollebygd	-.1	-.01	Urban			272.5	Surahammar	.04	2	Rural		
273.5	Arjeplog	-.1	-.01	Rural	Tourism	Border	271	Säffle	.05	7	Rural		
270	Skinnskatteberg	-.09	-.01	Rural	Tourism		270	Vimmerby	.06	9	Rural	Tourism	
269	Häbo	-.08	-.01	Urban	Tourism		267	Filipstad	.07	6	Rural	Tourism	

Kartläggning av den geografiska variationen

I denna vitbok kartlägger vi också några av de mer övergripande förändringarna på de svenska kommunernas detaljhandelsmarknader. I Figur 3 ses ett starkt linjärt samband (nästintill perfekt korrelation) mellan förändringen i total sysselsättning och detaljhandelssysselsättning i svenska kommuner. Bilden blir annorlunda om man jämför detaljhandelssektorns relativa betydelse över tid med hur den ser ut i absoluta tal. Av denna anledning visar vi kommunernas förändringar både i absoluta tal och i termer av lokaliseringkvoter.

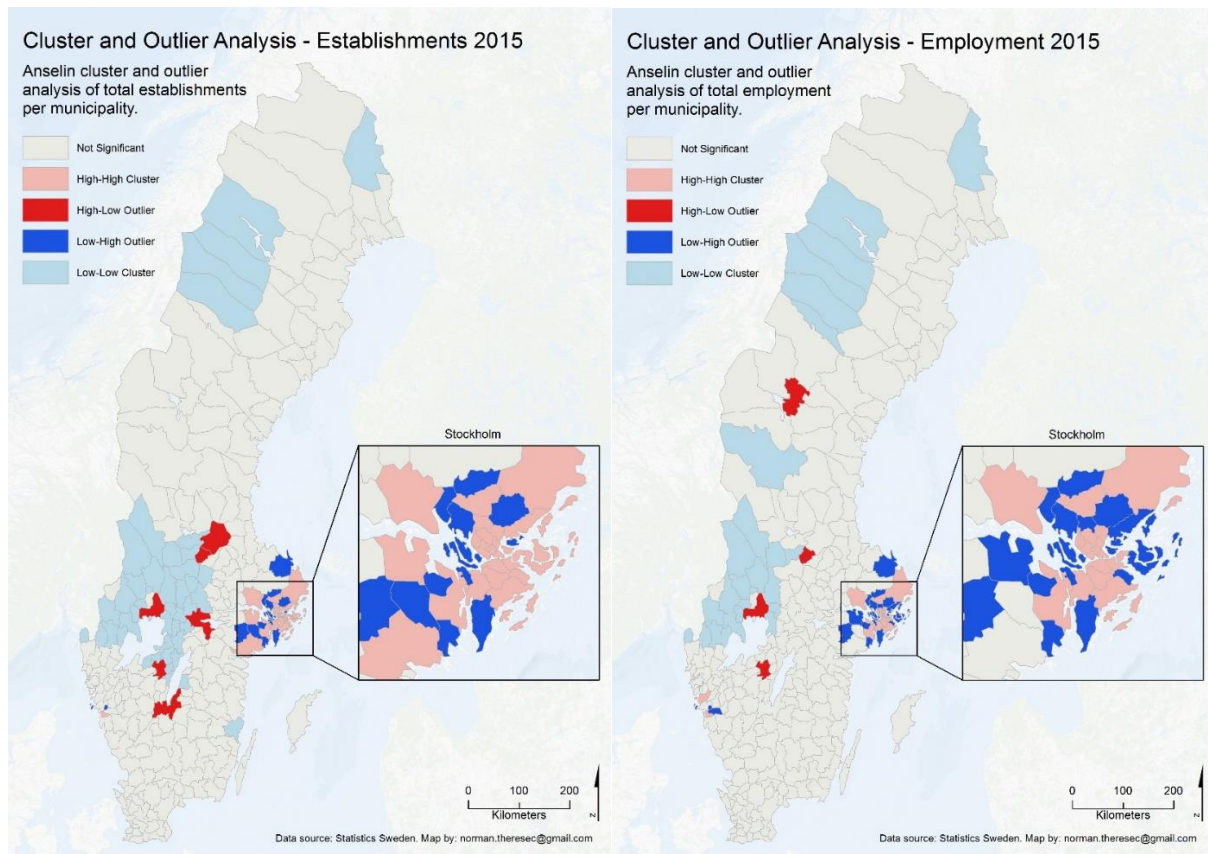

Figur 3 – Samband mellan förändring i total sysselsättning och detaljhandelssysselsättning, 2003-2015, Källa SCB, graf: författaren.

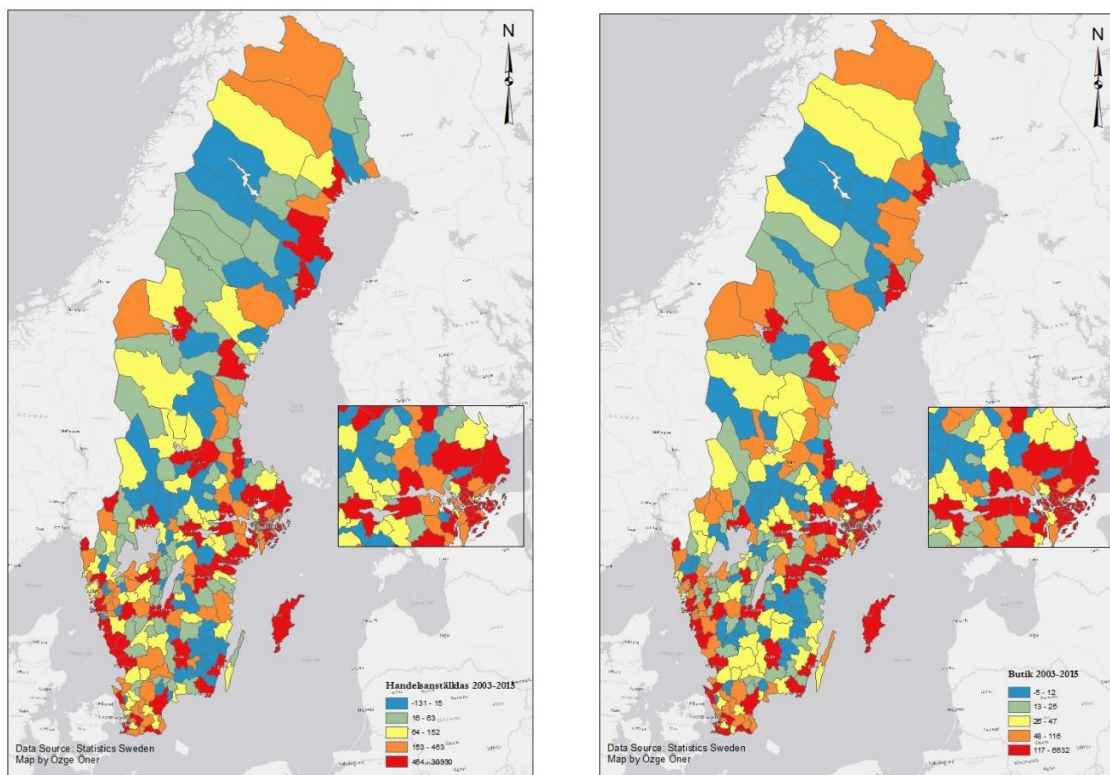
Figur 4 – Geografisk fördelning av detaljhandels sysselsättning och antalet butiker, 2015, Källa SCB, kartor: författaren.

Kartorna i Figur 4 ovan visar detaljhandelns sysselsättning och antal butiker i svenska kommuner år 2015, i absoluta tal. De mörkare skuggade yorna representerar högre tal. De olika färgerna representerar kvartiler, vilket gör dem jämförbara med varandra. Ett par skillnader är värda att nämnas: Flertalet av kommunerna med högre sysselsättning har även ett större antal butiker. Vidare är inte skillnaden uppenbar mellan de norra och de södra delarna av landet, vilken ofta är påtaglig i andra ekonomiska avseenden. Snarare framträder ett mönster där kommuner med högre värden gränsar till kommuner med lägre värden. Detta tyder mer på intra-regional konkurrens än på överspillningseffekter.

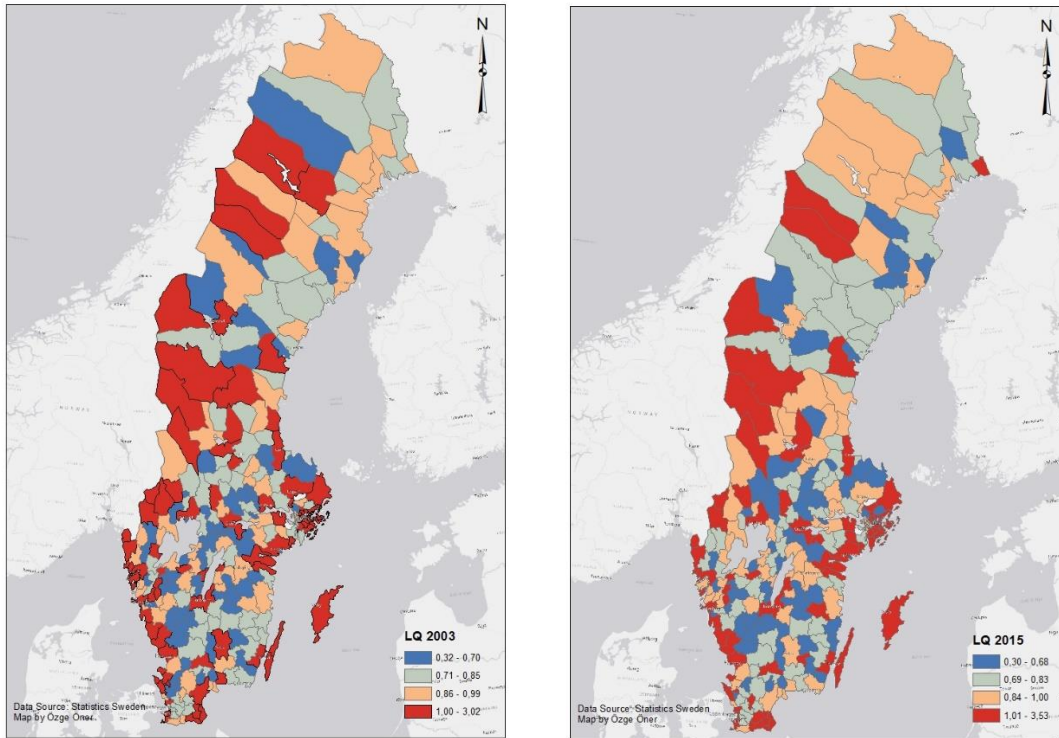
Figur 5 – Klusteranalys av detaljhandelns sysselsättning och antalet butiker, 2015, Källa SCB, kartor: författaren.

På kartorna i figur 5 ovan ses vår analys av detaljhandelskluster i Sverige. Vi använder så kallad ”Anselin kluster- och spridningsanalys”. De kommuner som färgats röda har en signifikant högre koncentration av detaljhandel och är omgivna av grannar med signifikant lägre koncentration. Sådana kommuner är exempelvis Jönköping, Örebro och Karlstad. På motsvarande sätt har kommuner som är färgade med blått en signifikant lägre koncentration av detaljhandel och är omgivna av kommuner med en signifikant högre andel detaljhandel. De flesta av dessa kommuner ligger i eller nära Stockholms arbetsmarknadsregion. Detta tyder på regionala marknader för detaljhandel snarare än kommunala. Vi kan också konstatera att det finns ett antal kommuner i västra och norra delarna av Sverige som har en låg koncentration av detaljhandel och är omgivna av kommuner som också har en låg andel detaljhandel.

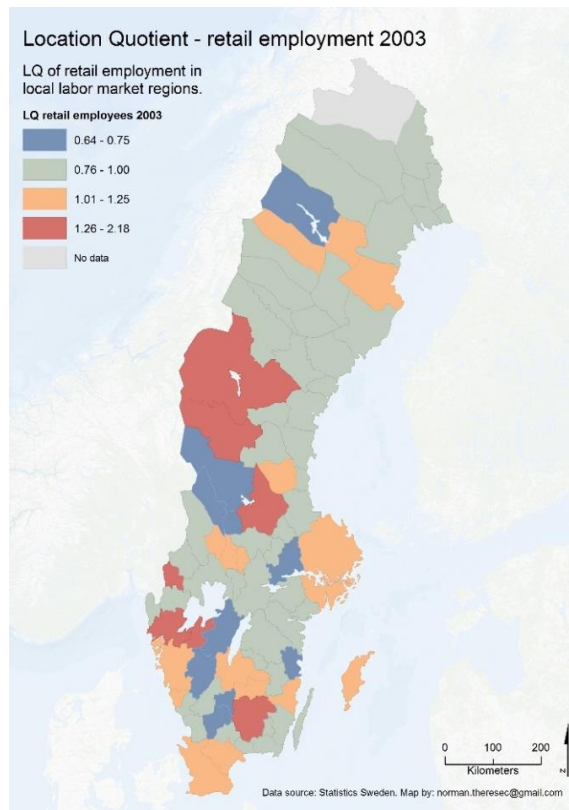
Figur 6 – Förändringar i detaljhandelssysselsättning och antal butiker inom detaljhandel, 2003-2015, Källa SCB, kartor: författaren.

När vi tittar på förändringarna i antal butiker och sysselsättning, som skett mellan 2003 och 2015 ser vi en mer heterogen bild. Kommuner som minskat i sysselsättning/antal butiker eller som växte mycket svagt är skuggade i blått. De kommuner vilka upplevt en motsatt utveckling ses i rött. Vid en närmre granskning står något anmärkningsvärt klart: Det finns en grupp av kommuner som växte mer i handelssysselsättning än i antal handelsetableringar och vice versa. Dessa kommuner är spridda över landet. Skillnaden i mönstren tyder på att handelns geografiska förändring är annorlunda jämfört med exempelvis befolkningen som är koncentrerad till södra delarna av landet. Dessutom ifall tillväxten av antalet butiker överstiger tillväxten i sysselsättning så innebär det att butikerna blir mindre och mer diversifierade. Om det skulle vara tvärtom, det vill säga att en kommuns sysselsättning växer mer än antalet etableringar, tyder detta på en koncentration på den lokala marknaden. Där blir butikerna större.

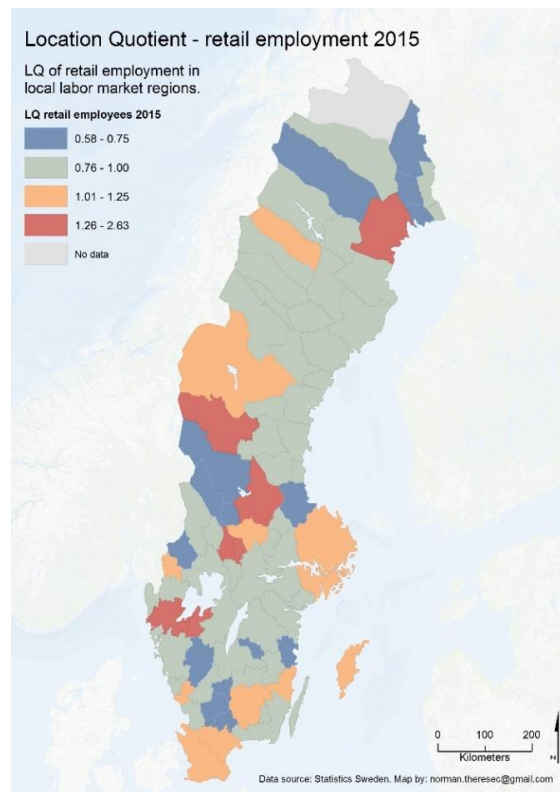

Figur 7 – Lokaliseringskvoter för sysselsättning i detaljhandel 2003 (vänster) och 2015 (höger), Källa SCB, kartor: författaren.

I kartorna ovan ser vi förändringen i koncentration av detaljhandelsvaror mellan 2003 och 2015 i svenska kommuner. En framräknad lokaliseringkvot (LQ) illustrerar detaljhandelns relativa vikt för en lokal marknad, genom att ta hänsyn till den lokala och nationella ekonomins andelar av detaljhandel. Om en kommun har en LQ på över 1 betyder detta att kommunen i fråga är en exportör och att andra kommuner efterfrågar dess handel (i rött). Vi ser att sådana kommuner gränsar till andra med lägre LQ, vilket betyder att de fångar upp efterfrågan från dessa kommuner, där det finns en relativt låg koncentration av detaljhandel. Över den studerade perioden blir det dessutom tydligt att det lägre intervallet sjunker och att det högre stiger för den inter-kommunala koncentrationen av detaljhandeln. Detta visar på en polarisering mellan och hur lokala handelsplatsers koncentration av detaljhandel har förändrats. För de nordligare kommunerna blir det tydligt att koncentrationen av detaljhandel har minskat. Ett liknande mönster visar sig på en mer aggregerad nivå nedan, vilket syns i de kartor vilka visar koncentrationen av detaljhandel år 2003 och 2015 på lokal arbetsmarknadsnivå.

Figur 8 – Lokaliseringskvoter för sysselsättning 2003 i detaljhandel på lokal arbetsmarknadsnivå, Källa SCB, kartor: författaren.

Figur 9 – Lokaliseringskvoter för sysselsättning 2015 i detaljhandel på lokal arbetsmarknadsnivå, Källa SCB, kartor: författaren.

Avslutning och sammanfattning

I denna första vitbok från projektet ”Shopping for Change The role of retail for urban and rural development in Sweden” har vi kartlagt detaljhandelns utveckling över tid och i geografiskt hänseende. Detaljhandeln har växt snabbt under de senaste decennierna och utgör numera en stor del av landets ekonomi, både i termer av sysselsättning och förädlingsvärde. Perioden som studerats är från 2003 till 2015. Värt att notera är att under denna period inträffade den stora finanskrisen omkring 2008. Utvecklingen har varit stark på nationell nivå. Emellertid finns det stora geografiska skillnader. Vi har här kartlagt dessa skillnader i olika dimensioner. En generell slutsats är att köpkraft ”utifrån” verkar spela en stor roll för dynamiken. Detta exemplifieras genom en kartläggning av gränskommuner där den ”extra” efterfrågan antas komma från utlandet (Norge). Det andra sättet att belysa denna typ av export är att särskilt åskådliggöra kommuner som kan klassificeras som turistkommuner.

Vi har även visat på att en del av den geografiska fördelningen kan förklaras med beroenden över kommungränserna. Detta har åstadkommit genom så kallad klusteranalys och genom att titta på den geografiska fördelningen av lokaliseringkvoter.

För mer information kontakta Özge Öner (ozge.oner@ju.se)

Grevgatan 34, 114 53 Stockholm, tel. 08-665 4500

lfn.se